

אמנות

לכל ארץ הקתה קולוויץ שלה...

רות שלוש
עבודות חדשות
גלריה תירוש, תל-אביב

רות שלוש יכולה לרשום לזכותה הישג מרשימים. היא אחרונה המהיקנים, שמעולם לא הפירה את בריתה עם הדמויות והמרוכאים בארץ הזאת. ראשיתה של הברית בשנות ה-50, בקבוצת אמנים צעירים או ובראשם נפתלי צ'נס, בן מחוזיה של רות שלוש בבצלאל. השאר היו "סטודנטים חופשיים", כלומר כאלה שלמדו באותו מוסד תקופה מוגבלת בלבד. ביניהם **דני קרוון**, **דן קדר**, **שמואל בק ומשה גת**, וכן בני מחוזיים מאוחרים יותר **כניס אנגל**, **יעקב פאפו** וכתוב שורות אלה, וכן "טרמפיסטים" יוצאי קיבוצים של אותם ימים: **אברהם אופק** ו**מאיר מוזס**, והי אידאולוגיה רבולוציונרית הבלתי-מתפשר **שימרון צבר**.

כל אלה הביאו לייסוד הקבוצה הריאליסטית שזכתה לכינוי "הקבוצה הריאליסטית החיפאית", שחבריה נפוצו אחר-כך לכל עבר. חלקם ודאי יגיב בחיך נבוך ומבוויש משהו, אחרים — ככדי טול ובלגילוג בולט, על שהוכרנו להם מה שהיום ודאי נראה כעניינים כמשוגות נעורים: סטייה בלתי-אפשרית שנבעה מהערכה מוטעית של יחסיהם והכוחות הפוליטיים בארץ. נזכיר בהקשר זה

מוסקורי או השחקן סר ג'והן מילס, סופרים, פמיניסטיות, מי לא, נזרקות כמה הערות מכווערות, סאדיסטיות כלפי אותה מרג' עגומת-פנים הלוי בשת תמיד משהו כזה ומטושטש, בעוד ש"עדינה" לבושה תמיד במחלצות נוצצות ובוהקות, כולה זוהרת ומטופחת, אמנם בחוסר-טעם מופגז. מה התפקיד של אותה מרג'? מה הפונקציה שלה? מדוע כל-כך מצחיק ומשעשע ללעוג לדמות ה זאת?

שהרי הבריות כלל אינן מצחיקות! זה לא הנשע החיור ואפילו לא רודו טופו או גדי יגיל. זה משהו אחר. אבל הקהל מתפעק, נהנה, אולי, כך נראה, משום שהצמר-חרמך הזה: עדינה-מרג' מסמלת משהו, מייצג משהו. אם עדינה מבטאת את חיות הבורגני המפורסם, על עניבת המשי ומעיל ה"ברי ברי", שכולו עליונות (משהו) ונמרצות עניינית של איש המעוגן בחברה ושקוע ב"עסקים", אך יחד עם זאת נעימי-שיחה, אנושי, בעל המור — לעולם לא תראה אותו קודר או שקוע במרה שחורה, הרי מרג' היא מר הייד של אותו ר"ר ג'קיל: ה"אני" האוטנטי, מריהנפש, המדולדל והימותש, הזקן והמכוער, שאין לו מה לומר — מרג' לעולם אינה פוצה את פיה. לאור זאת ניתן להבין את הפסיכודרמה המשונה, את הצורך הבורגני ללעוג, להשפיל ולהכפיש את אותה דמות על-בה, המסמלת כנראה את הפרצוף האמיתי, הסמוי, המוצפן, המקנן בתחתית הנפש. מאליהן צעות, בזו אחר זו, מחשבות שונות: מדוע מרבים כל-כך להראות בטלוויזיה הבריטית יהודים במחנות-רייז, כזו, או כערימה, שבלודור דוחק אל תוך כור ענק. האם זו אהבה לקרוב, מסוג ה"אהבה" לאותה מרג'? מה בכלל מעמדו של הקורבן והחלש כח"ה הבורגנית-נוצרית? ספעי ההערות המסוגננות

כותו של מנוחין ייאמר, שאין הוא היחיד שנפל בקסמיה של אותה עדינה. לבריטים המחונכים יש כידוע יחס דרמטי-ממעי למילה הגסה. בחברה המי-הוגנת אסור לומר אפילו מילה תמה כמו "בלאדי" (bloody), ואיזכור של "תחנותים" מעורר מיד רעמי-צחוק כבוס בפאב או במסיבה (במקביל, אגב, אסור לומר "יהודי" שהרי אף זו מילה גסה, שלילית מיסודה).

על המילה הגסה מוטל איסור מחמיר שרק תל-מידי הפנימיות פטורים ממנו (והמונים, המתבי-לים את שפתם באופן טיבעי כמעט בביטויים גסים, הרי אינם נחשבים לבני-אדם כמוזן המלא של המילה). משום כך כנראה זכה אותו אוסטרלי, אותה עדינה מבחילה, להצלחה עצומה כל-כך ודווקא בין השכבות המשכילות יותר. נדמה לי שגם בישראל יש לו כמה מעריצים מושבעים, בקרב אנשי-תרבות מובהקים.

מלבד שימוש החופשי במילים וברימוזים מיי-ניים, שמורות באמתחתה, או שאם, בנרתיקה, של אותה עדינה כמה תחבולות נוספות שהיא שיקללה עד למדרגת מה שנתפס בעיני רבים וטובים כאמנות. ראשית, זו דמות המוצגת כאילו היתה סאטירה, פארודיה, קריקטורה של טיפוס נשי מסוים. זו תחבולה מחוכמת במיוחד: אתם — הקהל — יושבים ומתפעקים מצחוק כבורסותיכם לא משום שאתם נהנים מבריותי הגסות והי מבחילות, האנטישמיות והגזעניות ה-מובהקות והזולות ביותר. הם ושלום! לרגע לא חשדנו בכמו אתם צוחקים מהפארודיה על דמות החושבת או מתנהגת ומבטאת כן!

במסווה סאטירה

כלומר, אותה "עדינה" מספקת את האליבי הני-חוז כל-כך לשכבות מסוימות בחברה, עוטפת את כל הארס במסווה של סאטירה חברתית, המי-תירה כביכול לומר הכל ולצאת נקי. כך הופכות הבריות התפלות ביותר, אשר לצידן נראות הדי-לצות של ג'ואן ריברס האמריקאית כהברקות חינויות למדי, לאמירה אמנותית בעלת משמעות טרנסצנדנטאלית.

הדרי-משמעות כשלעצמה אינה חידוש, כמוזן. כמו כל יצור יצירתי, שוקלים מראש מפיקי הטלוויזיה שיקולים של שיווק, לא של אמנות. כאשר מייצרים למשל סדרה על השילטון הקרי-לונגלי הבריטי בהודו, אחת הפנינים בכתר ה"ל-לויזיה ה"איכותית", יש לבנות כל תוכנית ברמה מסוימת של תיחום וערמה על מנת שהשואלן הסטודנטיאלי יראה מלכד לערשותיו הלטוטות את האפליה כלפי הילידים, הפמיניסטית, את בעיית מעמד האשה (בחברה הבריטית, וגם, ההגיונית מחייבת, אצל האסיתאים), ואילו הקצין הקולוניאלי כדימוס — את השיחור המדורקק של אותו עולם קסום הוזכר לו היטב ועליו הוא מתרפק בנוסטאלגיה: עולם של משרתים וממ"ט-סאהיב" שבו חיו הבריטים במועדונייהם ככני-אליים ושלטו ברחבי העולם, בים וביבשה, ללא הפרעה ממשית. דרי-משמעות: כפל של משמעות יות!

אמנות שופרא דשופרא! לא רק שכל אחד, כל ציבור וציבור מאלה המרכיבים יחד את ההצלחה, וזכה בנחם שלו ומכריז שזו יצירת מופת, אתה חושב כמעמקי נפשך הנפתלת שאותו רדיקאל מובהק מאוקספורד או קיימברידג', שאינו אלא בנו של הפקיד הבכיר מהקולוניות של פעם, שכעצמו יהפוך בעוד כמה שנים, עם תום אותה פגרה-קבועה-מראש של חופש סטודנטיאלי ברי-המי, לפקיד בכיר, דיפלומט, מהנדס או מדען, בקיצור, יצטרף למעמד שממנו בא, אתה חושב א-סיכן שגם הוא נהנה לא רק מהמסר הריאלי-ליבראלי, אלא אף מהשילטון הבריטי בעולם, שהצטמצם לגביו לאותו מיפגז שנתי של "ט-ריוטיות", בערב האחרון של ה"פרומס" (אותם קונצרטים קיציים באלברט הול), כאשר כל הקהל פוצץ בשירה על בריטניה השולטת בים וביבשה, בריטניה מעל לכל: "רוגל בריטניה!" ההימנון הבריטי הסמוי מתחת למעטה אנינות-הנפש והי-ליבראליות האנגלית רוחשים לעיתים כל מיני רמשים המחכים לשעת-כיושר.

צמד-חרמך

אולם, הכה נשוב לאותה תוכנית מרתקת, לאוי-תה גברת עדינה. סממן מעניין אחר של אותם ערבי-ריאיונות היא נוכחות הקבע של דמות נרי-ספת העונה לשם מרג'. זוהי אשה זקנה ורתויה היושבת לא הרחק מ"עדינה" ומהה מעין שקי-אימונים, או פחא-אשה, כבורה. בכל ראיין, עם כוכב זה או אחר, עם אנשי מימסד וזונות, ננה

רות שלוש: ילדה עם מוצץ

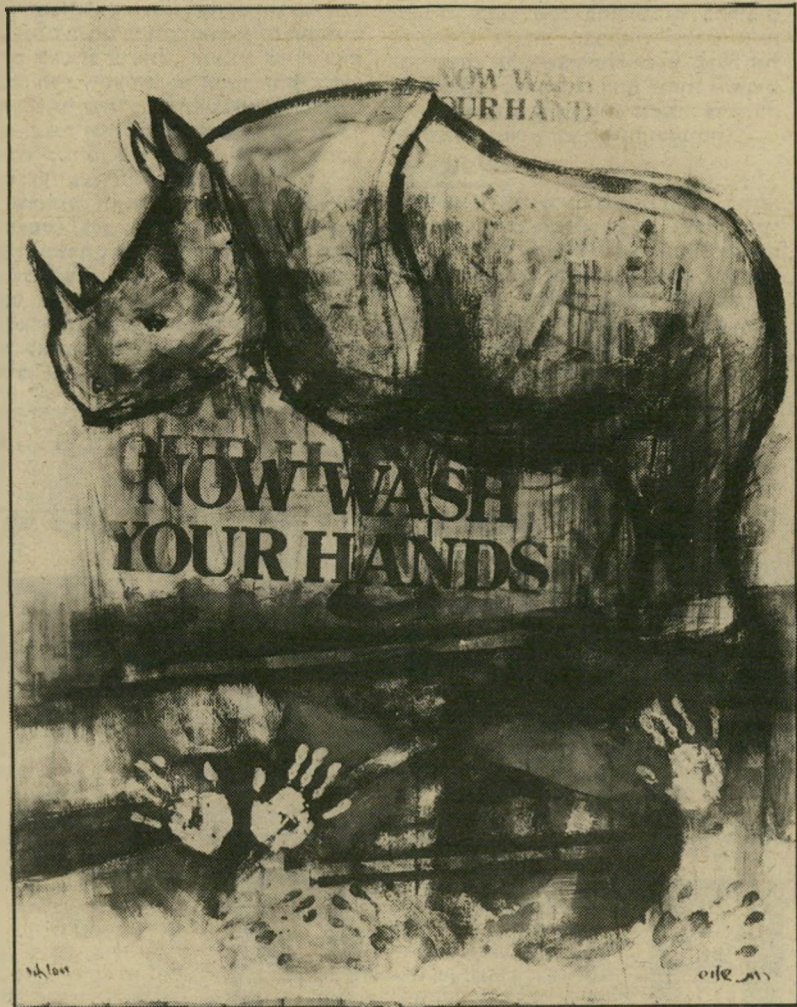
תערוכה: ציורי הגבול, הרס בתים שהותיר את יושביהם בלא קורת-יגג לראשם. מעמסה כבדה, לעיתים כבדה מדי, על שיכמה של ציירת שבי-ררית ומבודדת שלא ידעה מנוח לרגע. גם חשבוני-נפש לא ביקשה לערוך: פשוט לא היה לה זמן לכך. מה שהראי אותה היתה ההקצנה שלא פסחה גם על מיטב הנוער. מצפונה ה"ייקיי" לא אבה להשלים עם זיכרונם הקצר של הישראלים שהפכו במהלך שנות דור מקורבנות רדיפה לרוד-פים ומדכאים בעצמם.

הציירת הנערית של ראשית שנות ה-50, שהצי-טיינה באיוריה הקלילים למשמור לילדים ופיר-סומה בא לה בזכות סיפרי הילדים המצויירים שהופיעו בספריית פועלים. באותן שנות 50 מוק-רמות, בעת שהיות עדיין חברת קיבוץ להבות-הבשן. עם אותם מחבריה פרשה גם היא בעקבותיו של משה סנה — וגם שילמה את המחיר על כך. אך סימלי הוא שגבורה מאותם ימים הוא "מור-החמור" שכיכב בספרי-הילדים המצוייר שיצא לאור תחת אותו שם, ואשר עבר באחרונה גילגול-דמות והפך לקרנף בן זמננו, זה החולש על ציוריה החרשים שבגלריה תירוש. הכתובת המרוססת כשאבלונות בצירים אלה — "ועכשיו רחצו את ידיכם" — אופיינית אף היא. רות שלוש לא השתנתה.

לילדת גרמניה, הגיעה לארץ עם הוריה כמעט מייד לאחר עלותו של היטלר לשילטון. המישי-פחה התיישבה במושבה ה"ייקיי" כפר-שמריה. כאן נולדה אמנותה וכאן היא עדיין עובדת כיום. כשנים האחרונות קנתה לה שליטה בטכניקת הפרוס המשי. בתשתית בדיה היא "משבשת" צילוי-מים וקומנטאריים, בהעניקה להם את הדופק ואת הקצב המייחדים אותה. על גביהם היא משר-בטת את רמויותיה, מעניקה להם יתר חיות ועוצמה, מורימה בהם רוח תזוית בעזרת כיתמי צבע שחילו ממין להיות קוראטיביים.

את מקום ציוריה שהוקדשו לאנה פראנק ירשו עתה היילים מקורפנים הבעטים בקורבנותיהם ומותירים את שחיה הצבר שוממים ועירומים. והנה עוד ציור: עוטשה שתומת-עין, קורבן של כדוריה-הגומי הקשוחים, ראשה חבוש, וכפיה הפי-עור-סכאכ תקוע לו מוצץ לרפואה. על ידה ציללי אדם, כבולים ומכוסים עיניים, מלווים בצלליות של חיילים. הקו אספרסיבי, בלתי-מתפשר, מת-עד, מגיב, מוחה. יותר ויותר מתקרב כפר-שמריהו לברליו. מוצאה של רות שלוש מסגיר אותה. האין היא קתה קולוויץ בן זמננו, של הארץ הזאת?

רות שלוש נותרה יחידה והיא מקיימת בעק-שנות נדר שגדרה לפני 40 שנות יצירה ושנה אחת של אינתיפאדה. גרשון קניספל ■

רות שלוש: עכשיו רחצו את ידיכם...

רק את נפתלי בזם אשר חרף כישרונו הגואה הצליח למצוא את דרכו בתחנה הריאקציוני ביר-תר בישראל של היום, כשהוא מצרף אליו חברים נוספים מאותה חבורה, כגון **אברהם אופק**. האחרון עשה כיבוד דרך בחברתו עד שייסד, ביי-חד עם **מיכאל גרובמן**, את קבוצת לווייתן שבה פנו לצופנים מגיים והירוגליפים קמאיים.

ביקורת שנעלמה

חלקם המירו את הציור בפיסול סביבתי שהביא להם מוניטין בינלאומיים — **דני קרוון**, למשל. משה גת חזר ממכסיקו יותר מכסיקאי ממורו

והמלוטשות נגד יהודים וכושם באותה תוכנית אינו, מסתבר, מקיריות.

אנגליה, אירופה של ימינו, מזכירה במידה רבה כפר, או עיריה שלווה על גדות הפיורדים, הנר-אית מרחוק כאילו השכינה שורה עליה וכל-כולה אנשים טובים והגונים ונעזרות בלונדויות חיי-כניות, חטובות קרטול, שישבו את נפשך עסאוי-כלי סלסילה של תותי-בר. אולם אם תרד מה"ס פינה ותישאר שם יותר מיומיים, קרוב לוודאי שתגלה מציאות נוסח הרה נאבנר (שלא להזכיר את סטרינברג, השכן השוודי: כל התסכסכים-האנושים המופרכים והירועים מפתח-תיקוה — ובמנות גדושות, ברוחב-לב: